

СЕКЦІЯ 2 МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ

THEORETICAL FEATURES AND STRATEGICAL DIRECTIONS OF STATE POLICY IN THE FIELD OF EDUCATION

У сучасних умовах державне управління в системі освіти змінюється і ускладнюється, а також і державна політика в галузі управління освітою, визначається державний і громадський характер управління освітою та автономія інститутів освіти, розвиваються правові форми інститутів освіти. Розвиток закладів вищої освіти має відбуватися на основі реалізації принципів стратегічного управління, в процесі якого формується місія функціонування закладу, проектується і реалізується стратегічна програма (стратегія), вирішуються стратегічні завдання.

Головною запорукою ефективної концепції є стратегічне планування, яке є одним із визначальних компонентів системи управління вищою освітою. Це пов'язано з тим, що випускники формують основний ринок праці, що створює довгострокові напрями розвитку України в усіх сферах.

Однією з найголовніших перешкод на шляху працевлаштування є підготовка випускників, яка не відповідає запитам роботодавців. Насправді часто трапляється так, що молоді люди не можуть добре та вміло зарекомендувати себе роботодавцю, а саме докласти максимум зусиль і зацікавити роботодавця, довести йому, що саме вони повинні займати вибрану посаду і роботу все можливе для того, щоби впоратися з поставленими завданнями.

Питання галузі освіти дуже гостро постає в теперішніх умовах, саме тому статтю присвячено теоретичному дослідженню механізму впровадження та особливостям державної політики у сфері освіти на підтримку випускників закладів вищої освіти представляти себе гідними, конкурентоспроможними спеціалістами на ринку праці з метою успішного працевлаштування, а також створення відповідних умов для мотивації та формування різних професійних стимулів до діяльності. У статті розглянуто особливості взаємодії закладів вищої освіти з ринком праці та запропоновано теоретичне обґрунтування можливих стратегічних напрямів щодо існуючої невідповідності й дисбалансу спеціалістів топових спеціальностей між попитом та пропозицією на ринку. Змістовно досліджено необхідність регулювання і взаємодії ринків освітніх послуг та пропозиції щодо зайнятості на ринку праці.

Ключові слова: стратегічні напрями державної політики, освіта, заклад вищої освіти, державна політика, ринок праці, стратегія розвитку.

Under modern conditions, public administration in the education system is changing and becoming heavier, as well as state policy in the field of education management, it is determined the state and public nature of education management and the autonomy of the institutes of education, organizational and legal forms of the institutes of education are developing.

The main guarantee of an effective concept is strategic planning, which is one of the defining components of the management system of higher education. This is due to the fact that graduates form the main labor market, which creates long-term directions for the development of Ukraine in all areas of its activities.

An obstacle on the way of employment is the training of graduates, which does not meet the demands of employers. Actually, it often happens that young people cannot present themselves well and reasonably to the employer, do their best, and interest the employer, prove him that it is he who should occupy the chosen job and do everything possible to cope with the tasks set before him.

As a result of considering all above mentioned problems, the article is devoted to the theoretical study of the implementation mechanism and features of state policy in the field of education to support graduates of the institutes of higher education to present themselves as competitiveness specialists on the labor market for successful employment, as well as creating appropriate conditions for motivation and various professional incentives. In the article it is considering the peculiarities of the interaction of the institutes of higher education and the labor market, and recommends a theoretical justification of the possible strategic directions of the solution of the existing mismatch and imbalance of specialists in top specialties between their supply and demand on the market. It is substantially investigated the necessity of regulation and interaction of the educational services markets and employment proposals on the labor market.

Key words: strategic directions of state policy, education, higher education institution, state policy, labour market, development strategy.

УДК 005:378(045)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2021.24.6>

Бондарчук Л.В.

к. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
та адміністрування
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

Ясенчук Ю.В.

магістр спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зростання ролі освіти в забезпеченні стійкого розвитку і конкурентоспроможності держав на світових економічних і фінансових

ринках незмінно супроводжується посиленням ролі державних органів у виробленні в цих умовах стратегії та політики розвитку освіти, координації зусиль і ресурсів держави, необ-

хідних для функціонування національних систем освіти на світовому освітньому ринку.

Сьогодні виникає потреба у вирішенні конститутивних положень, які потребують адміністративно-правового врегулювання освітніх відносин та формування в контексті новітньої освітньої моделі в українському суспільстві одностайної освітньої політики, котра є складовою частиною державної соціальної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням дослідження актуальних, теоретико-методологічних проблем розроблення і впровадження основ стратегічного управління та розвитку закладах вищої освіти займалися: О. Алимов, В. Андрущенко, О. Таран, Т. Боголіб, Л. Бондарчук, М. Володькіна, Ю. Гончаров, І. Грищенко, М. Денисенко, С. Захарін, І. Ігнат'єва, І. Каленюк, О. Кухленко, В. Луговий, О. Дем'ячук, та ін. Результати щодо діагностики проблем ринку праці та його специфічної тісної взаємодії із закладами вищої освіти з елементами державного регулювання містяться в роботах І. Безсонової, Н. Вишневської, Т. Ткаченко, Л. Лісогор, Е. Лібанової, В. Сердюкової та ін.

Зокрема, як зазначає О. Таран у своїй статті «Концепція системи стратегічного управління організацією в публічному управлінні», теорія управління відзначає наявність різних концепцій, що домінували на різних етапах розвитку теорії та практики стратегічного управління. У науковому середовищі дослідження поняття «стратегічне управління» здійснюється у трьох напрямках: як виду діяльності, як процесу та як системи. Кожен напрям стратегічного управління відрізняється механізмами впровадження і реалізацією на практиці. Але для успішного розвитку підприємства необхідно розглядати їх в єдності.

У процесі стратегічного управління варто дотримуватися таких кроків стратегічного управління: визначення стратегічної цілі, місії; вивчення зовнішніх чинників, які впливають на діяльність та від яких організація залежить; формування і встановлення стратегій; окреслення методів виконання стратегій та досягнення цілі; внесення коригування (за потреби) у формування цілі; контроль за виконанням сформованих стратегій [1].

У своїх дослідженнях про стан не лише вищої, а й усіх етапів освіти в Україні В. Луговий наголошує, що якщо оцінювати якісні параметри, то висновки часто будуть незадовільними. У реальності ситуація з якістю знань, умінь, інших компетентностей є проблемною, а розуміння поняття високоосвіченої робочої сили не повною мірою відповідає вимогам

сучасного ринку праці, потребам суспільства й особи [2].

Також Л. Лісогор у своїй науковій публікації «Європейський досвід прогнозування потреби у робочій силі в контексті формування інноваційних перспектив трансформації зайнятості в Україні» зазначає, що започаткована в країнах Європейського Союзу у 2008 р. ініціатива «Нові кваліфікації для нових робочих місць» передбачала необхідність аналізу та прогнозування попиту на кваліфіковану робочу силу та що відповідно до цієї ініціативи передбачалася реалізація Програми дій Європейської комісії щодо вдосконалення кваліфікацій, прогнозування потреби економік у кваліфікованій робочій силі, мінімізації дисбалансів між вимогами робочих місць і професійними навичками працівників. Головними цілями, задекларованими в зазначеній ініціативі, є мінімізація дисбалансу між існуючими кваліфікаціями та потребами ринку праці; налагодження координації між ринками праці та освітніх послуг; удосконалення методичних підходів до прогнозування майбутніх потреб у кваліфікаціях, що потребує подальших аналітичних досліджень та узгодження сучасної проблематики теоретичних особливостей і стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти [3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних глобалізаційних умовах важливу роль відіграє якісна підготовка фахівців закладами вищої освіти, що стратегічно формує основні пріоритети та напрями державної політики у сфері освіти. Динамічні зміни та статус сучасного закладу вищої освіти є невід'ємною складовою частиною формування і розвитку сучасної державної освітньої політики, за допомогою розроблення і реалізації якої впроваджуються власні, дієві стратегії розвитку, що дозволяє конкретизувати систему та проблематику освітніх послуг.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчення та узагальнення процесу дотримання стратегій і принципів державної політики у сфері освіти, а також необхідність регулювання взаємодії закладів освіти та ринку праці задля вдосконалення економічного механізму управління якістю.

Виклад основного матеріалу. Роль держави у вищій освіті полягає в тому, щоб визначити, яких саме освітніх результатів суспільство й держава бажали та могли б досягти. Держава ставить конкретні цілі перед вищою освітою, вибудовує план дій та чіткий політичний курс у цій сфері. Стаття 10 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» є однією з основних засад внутрішньої політики держави в гуманітарній сфері, що

визначила зростання ролі вищої освіти і науки як основу становлення в Україні ефективної «економіки знань». Основою розроблення та введення в дію стратегій розвитку для сучасних закладів вищої освіти є державна політика стосовно особливостей сфери освіти.

Сучасні особливості та актуальність проблемних моментів державної освітньої політики, питання її визначення та змісту розглянуто в багатьох наукових розробках та публікаціях. Деякі науковці розглядають державну освітню політику як спрямовувальну і регулювальну діяльність держави в галузі освіти, яку вона здійснює для досягнення цілком визначених стратегічних цілей і розв'язання задач загальнодержавного або глобального значення, зокрема повної або часткової зайнятості потенційних випускників вишів. Вона визначається на вищому рівні державної влади і реалізується за допомогою законів, указів, постанов уряду, загальнодержавних і міжнародних програм, міжнародних актів (договорів, угод тощо).

Важливою умовою існування будь-якої держави є розвиток галузі освіти як вирішальний фактор мобільності випускника – потенційного професіонала на місцевому рівні та на рівні зовнішньої зайнятості. Саме тому проблема формування державної освітньої політики набуває основного значення в контексті запровадження стратегічного мислення та системи управління знаннями для взаємодії існуючих роботодавців і пропозиції на ринку праці натеper.

Також державна освітня політика має бути спрямована на створення та підтримку умов для допомоги із працевлаштуванням випускників закладів вищої освіти й умов для мотивації та формування різних професійних стимулів до діяльності.

Підприємства, державні установи та можливих стейкхолдерів, які могли б не тільки забезпечувати студентів місцем для проходження практики, але й надалі допомогли б із прийняттям на роботу за отриманою спеціальністю, необхідно повноцінно залучати в систему організації та управління освітнім процесом на рівні закладів вищої освіти. Адже в сучасних умовах найголовнішою проблемою, з якою зіштовхуються випускники закладів вищої освіти, є працевлаштування за здобутою спеціальністю з гідним рівнем заробітної плати. Це спричинено тим фактом, що найбільш популярними професіями вже протягом довгих років є ІТ-спеціалісти, менеджери (HR, бренд-менеджери, менеджери по роботі з клієнтами), освітяни, фахівці юридичної, економічної та сфери обслуговування і туризму [4].

У теперішніх умовах оплата за виконувану роботу як основна складова частина матеріальної мотивації є одним із найголовніших факторів вибору майбутньої професії, саме тому ринок праці переповнений спеціалістами топових професій, а ось із наповненням підприємств фахівцями робітничих професій виникає проблема, оскільки це спричинено тим, що такі професії не є високооплачуваними.

Ринок праці є найскладнішим і найдинамічнішим складником ринкової економічної системи, оскільки тут переплітаються не лише інтереси працівників і роботодавців, а й віддзеркалюються всі соціально-економічні, політичні, демографічні та інші процеси в суспільстві [5].

Ситуація із працевлаштуванням випускників ЗВО в Україні носить дуже суперечливий характер. З одного боку, ми маємо справу із законодавчо закріпленими гарантіями і нормами, а з іншого – у реальному житті ці норми часто «не працюють».

Говорячи безпосередньо про працевлаштування випускників закладів вищої освіти та досліджуючи ринок праці, необхідно зазначити, що стан ринку праці та процеси у сфері зайнятості населення належать до соціально-економічних параметрів, що визначальним чином впливають на суспільний розвиток і конкурентоспроможність національної економіки. Незадовільне використання праці й капіталу свідчить про наявність диспропорцій у виробничій та інституційних сферах, що пояснює особливості застосування державної політики в галузі управління освітою.

На сучасному етапі економічного розвитку України випускники закладів вищої освіти зіштовхуються із рядом проблем, таких як:

- відсутність робочих місць за вибраним напрямом роботи, оскільки більшість випускників вибрали легкі чи краще оплачувані професії, такі як економіст, юрист, менеджер тощо;

- відсутність навичок. Більшість роботодавців надають перевагу людям, які вже мають досвід у певній сфері діяльності, адже вони вважають, що всі випускники навчальних закладів є не досить кваліфікованими, не мають практичних навичок і не можуть виконувати на належному рівні поставлені виробничі завдання;

- масова професійна мобільність як наслідок структурних зрушень в економіці. Вона спричинена тим фактом, що існують спеціальності, які мають і будуть мати стійкий попит, що визначається насамперед розвитком життєво важливих галузей будь-якої держави [6];

– заповненість ринку праці «модними» професіями. З аналізу вступної кампанії 2020 року можна помітити чітку тенденції вступу на такі топові спеціальності, як менеджмент, економіка, право, філологія, IT-сфера, фінанси, банківська справа та страхування та інші. Незважаючи на те, що спеціалісти вищезазначених спеціальностей є дуже популярними, робочі місця для них наразі відсутні, оскільки вже протягом декількох років вони залишаються в топі рейтингу найпопулярніших і високооплачуваних професій [7].

Також проблемою випускників у пошуку роботи є те, що роботодавець хоче отримати вже готового працівника, котрий прийде і зразу ж почне виконувати той обсяг роботи, котрий йому дадуть, виконувати всі доручення та обов'язки, які на нього покладуть.

Аналізуючи останні офіційно оприлюдненні Державним центром зайнятості дані щодо кількості зареєстрованих безробітних та надання їм послуг у період із січня по квітень 2020 та 2021 років, виявлено, що найбільшу кількість безробітних було зареєстровано у квітні 2020 року. А це в 5 разів більше, ніж у березні того ж самого року, та у 2,5 рази більше, ніж у квітні 2021 року. Це явище спричинене введенням карантину під час пандемії COVID-19, що і пояснює факт втрати робочих місць українцями.

Беручи до уваги кількість зареєстрованих вакансій у період із січня по квітень 2020 та 2021 років, можна відзначити, що протягом січня–березня 2020 року не виявлено суттєвої різниці між кількістю безробітних та вільних вакансій, навіть навпаки – пропозиція майже вдвічі перевищує попит. А ось у квітні того ж

року ситуація зовсім інша. Зареєстрованих вакансій у 3,5 рази менше, ніж людей, які шукали роботу. Також, оцінюючи ситуацію 2021 року, можна побачити, що в зазначений період січня–березня кількість зареєстрованих безробітних не суттєво, але перебільшує кількість зареєстрованих вакансій. Найбільша їх кількість спостерігається в березні поточного року [8].

Саме тому тісна взаємодія ринку праці та ринку освітніх послуг в умовах трансформації економіки має стати важливим фактором змін і появи нових тенденцій в освітньому просторі, формування людського капіталу як основи ефективного економічного і соціального розвитку країни, що формує особливості та механізми державної політики в галузі управління освітою. Їхній вплив на професійне навчання та професійну орієнтацію населення, особливо молоді, є важливим та актуальним питанням національної безпеки держави. Без його вирішення неможливе формування якісно нової робочої сили, забезпечення кваліфікованими кадрами економіки країни, зменшення обсягів безробіття.

Отже, для успішного використання трудових ресурсів випускників закладів вищої освіти перш за все в системі освіти необхідно звернути увагу на пропозиції, які вже існують на ринку праці, та встановити взаємозв'язок між органами освіти та державною службою зайнятості. Найголовніше – це підтримка розвитку не лише освітніх установ, але й орієнтація на попит. Саме тому наразі має постати питання про створення нових робочих місць та модернізацію вже існуючих. Це можна пояснити тим, що населення з високо формальною

Рис. 1. Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб [8]

Рис. 2. Кількість зареєстрованих вакансій, тис. [8]

підготовкою займається малоефективними видами праці або взагалі працює не за фахом, спотворюючи призначення складників державної політики в галузі управління освітою в сучасних ринкових умовах.

Не можна обійти й таку причину дисбалансу на ринку праці, як вплив особистісних факторів, таких як низький рівень поінформованості абітурієнтів, студентів та випускників шкіл про стан і динаміку ринку праці та попит на конкретні спеціальності; вибір «престижних» спеціальностей без урахування реальних можливостей працевлаштування після закінчення навчання [9].

Державна політика в галузі управління освітою провокує і працює в системі роботодавця як спосіб надати право вибрати кращого фахівця, а саме тому завдання держави – сприяти конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Для уникнення даної проблеми необхідно розпочати:

- організацію моніторингу і прогнозування ринку праці, потреб у кадрах певних професій і спеціальностей;
- орієнтування професійної підготовки на навчання за професіями і спеціальностями, що забезпечують конкурентоздатність працівника на ринку праці;
- вирішення проблем адекватного реагування на зміни в системі освітніх послуг у зв'язку зі змінами на ринку праці;
- своєчасно реагувати на зміни в попиті та пропозиції робочої сили, домагаючись узгодження попиту і пропозиції на освітні послуги в професійно-кваліфікаційному розрізі.

Ці заходи дозволять максимально ув'язати освітні послуги з потребами ринку праці.

Повільна реакція системи освіти на зміну соціально-економічних умов незмінно призведе до подальшого зниження професійного потенціалу України, до зниження конкурентоздатності українських фахівців на світовому ринку праці [10].

Висновки. Аналізуючи ситуацію, яка наразі склалася на ринку освіти та праці, можна дійти висновку, що сьогодні більшість студентів керується не попитом на ринку праці, а престижністю майбутньої професії. Саме тому складається ситуація, що найпопулярніші професії серед молоді мають найнижчу потребу серед роботодавців, а ось потрібні робітничі професії залишаються непрестижними серед випускників шкіл, а саме утворюється незбіг кваліфікацій, що у свою чергу призводить до зростання дефіциту кваліфікованих кадрів.

Аби цього уникнути, сьогодні необхідно вивчити, проаналізувати та спрогнозувати попит у кваліфікованих кадрах задля ефективного впровадження державної політики у сфері освіти для створення всіх необхідних умов тісної співпраці закладів вищої освіти та ринку праці з метою якісної підготовки необхідного кадрового складу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Таран О.М. «Концепція системи стратегічного управління організацією в публічному управлінні». *Економіка, фінанси та управління: аспекти інноваційного розвитку* : матеріали науково-практичної конференції 26-27 лютого 2021. Миколаїв, 2021. С. 115–119.
2. Кремень В.Г., Луговий В.І., Саух П.Ю. *Освіта і наука – основа інноваційного людського розвитку. Вісник НАПН України*. Київ, 2020. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/91> (дата звернення: 07.06.2021).

3. Лісогор Л.С. Європейський досвід прогнозування потреби у робочій силі в контексті формування інноваційних перспектив трансформації зайнятості в Україні. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 1. С. 17–20.

4. Федоренко В.Г., Пінчук Ю.Б. Євроінтеграція, економіка і ринок праці в Україні. 2014. № 1. С. 13–15.

5. Лібанова Е.М. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз ; Інститут демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України. Київ, 2007. 367 с.

6. Кузьмина А. Потенциал рабочей силы и рынок образовательных услуг. *Вопросы экономики*. 2007. № 1. С. 144–147.

7. Вступ 2020: зареєстровано більше 1 млн заяв, які вищі та спеціальності обирали цього року вступники / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2020-zareyestrovano-bilshe-1-mln-zayav-yaki-vishi-ta-specialnosti-obirali-cogo-roku-vstupniki> (дата звернення: 28.05.2021).

8. Державна служба зайнятості України. Попит та пропозиція на зареєстрованому ринку праці у січні-квітні 2021 року. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67> (дата звернення: 29.05.2021).

9. Лавриненко Л.М. Взаємодія та взаємозв'язок ринку праці та ринку освітніх послуг ; Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. *Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика*. 2016. № 9. URL: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/121.pdf> (дата звернення: 28.05.2021).

10. Косарев А.Г. Трудовой потенциал и занятость в условиях интенсификации. *Наука*. Москва, 1990. 160 с.

11. Гнибіденко І.Ф. Ринок освітніх послуг і ринок праці: взаємодія і вплив на професійне навчання та профорієнтацію населення України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Soc_Gum/Rpzn/2008_3/08giftpr.pdf (дата звернення: 28.05.2021).

12. Ільч Л.М. Узгодження кваліфікацій з урахуванням потреб ринку праці: проблеми та шляхи розв'язання. Інститут демографії та соціальних досліджень імені Національної академії наук України. Київ, 2015. С. 173–184. URL: <https://dse.org.ua/arhcrive/25/13.pdf> (дата звернення: 29.05.2021).

13. Науковий вісник: Державне управління. Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2021. Т. 1. № 7. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/issue/view/8/14> (дата звернення: 29.05.2021).

14. Петрова І.Л., Близнюк В.В., Куліков Г.Т. Український ринок праці: особливості розвитку та ефективність функціонування ; Національна академія наук України; Інститут економіки та прогнозування. Київ, 2009. 368 с.

15. Удовицька Є.А., Лободзинська Т.П. *Управління персоналом в інституційній економіці* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених з міжнародною участю 28 квітня 2021р. Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського. Київ, 2021. URL: <http://ktpc.kpi.ua/files/conferences/zbirnikUP21.pdf> (дата звернення: 30.05.2021).